

diger, goedkoper, sneller en transparanter systeem op poten gezet, maar werd tevens de nodige consumentenbescherming in acht genomen.

Marie-Joëlle Versele

Advocaat bij Lydian

Deeltijds Assistent K.U.Leuven, Instituut Insolventierecht

Verval van oorzaak bij schenking: passé composé?

In haar arrest van 12 december 2008 heeft het Hof van Cassatie zich opnieuw uitgelaten over het verval van oorzaak bij een schenking. In deze bijdrage geven we een overzicht van de evolutie die de theorie van het verval van oorzaak bij schenking reeds heeft ondergaan, en lichten we de draagwijdte van het arrest van 12 december 2008 toe.

■ Algemeen: verval van oorzaak bij rechtshandelingen

Art. 1108 BW

Overeenkomstig de algemene beginselen inzake de totstandkoming van rechtshandelingen, is de geldigheid van een rechtshandeling onder meer onderworpen aan het bestaan van een geoorloofde oorzaak (art. 1108 BW). In tegenstelling tot de traditionele visie waarbij het begrip 'oorzaak' inzake schenkingen eerder werd bekeken vanuit een objectieve invalshoek, wordt het begrip vandaag eerder subjectief bekeken. De oorzaak is niet uitsluitend in het begiftigingsoogmerk van de schenker gelegen, maar wel in de doorslaggevende beweegredenen die de schenker ertoe gebracht heeft de schenking, of meer algemeen, de gift te doen.¹

Het bestaan van deze oorzaak moet beoordeeld worden op het ogenblik van de totstandkoming van de handeling waarvan zij een geldigheidsvereiste is. De latere verdwijning van de oorzaak heeft in beginsel geen gevolgen voor de geldigheid van de gestelde handeling. Een algemene theorie over het verval van de rechtshandeling wegens het verdwijnen van de oorzaak is niet gekend in het Belgische recht. Nochtans werden op deze regel in het verleden een aantal uitzonderingen gemaakt.

■ Verval van oorzaak bij schenking: evolutie

Cass. 16 november 1989

In een arrest van 16 november 1989 oordeelde het Hof van Cassatie dat het verval van de oorzaak onder bepaalde voorwaarden de ongedaanmaking van de schenking tot gevolg kan hebben. Ten eerste moet de doorslaggevende beweegredenen door een voorval buiten de wil om van de schenker vervallen of verdwijnen. Daarnaast dient de doorslaggevende beweegredenen onlosmakelijk verbonden te zijn met de omstandigheden die aan de schenking ten gronde lagen en haar enige reden van bestaan uitmaken.

¹ Cass. 16 november 1989, *Ann. dr. Liège* 1990, 334, noot P. DELNOY, *Arr. Cass.* 1989-90, 371, *Bull.* 1990, 331, *JLMB* 1990, 1190, *JT* 1991, 211, *Pas.* 1990, I, 331, *RCJB* 1993, 73, noot S. NUDELHOLE, *RW* 1989-90, 1259, *Rec.gén.enr.not.* 1991, 248, *Rev.not.b.* 1990, 240, noot, *TBBR* 1990, 294, noot L. RAUCENT; W. PINTENS, K. VANWINKELEN en J. DU MONGH, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 208.

Cass. 21 januari 2000

Eenzelfde redenering werd overwogen door het Hof van Cassatie in een arrest van 21 januari 2000 over het verval van oorzaak bij testament. Het Hof voegde evenwel de bijkomende voorwaarde toe dat het verval van de oorzaak enkel het verval van de gift tot gevolg heeft indien de verdwijning zich voordoet voor het overlijden van de erflater.

Dit laatste arrest leidde tot een discussie over het toepassingsgebied van de theorie van het verval van de oorzaak op schenkingen onder levenden. De ene strekking bepleitte dat dit arrest de toepassing van de theorie op schenkingen onder levenden niet onmogelijk maakt.¹ Een tweede strekking oordeelde dat voor de theorie geen plaats meer was voor wat betreft schenkingen onder levenden.² Een laatste strekking hield de kerk in het midden en stelde dat de temporele beperking van het arrest van 21 januari 2000 naar analogie moest worden toegepast op schenkingen onder levenden.³ Deze laatste strekking heeft tot gevolg dat het verval van de oorzaak enkel nog voor een gefaseerde schenking rechtsgevolgen kan hebben. Een schenking komt immers onherroepelijk tot stand bij de aanvaarding ervan door de begiftigde. Slechts wanneer de aanvaarding en het aanbod niet op eenzelfde moment geschieden, kan het verval van de oorzaak worden ingeroepen. Met het arrest van het Hof van Cassatie van 12 december wordt aan deze discussie een einde gebracht.

■ Arrest van het Hof van Cassatie de dato 12 december 2008

De feiten kunnen als volgt worden samengevat. De partijen hadden sedert enige tijd een liefdesrelatie. De vrouw kocht een appartement, waarvan de aankoop (gedeeltelijk) en de verfraaiingswerken door de man werden gefinancierd. Nog voordat alle verbouwingswerken waren afgerond, maakte de vrouw een abrupt einde aan de relatie. De man wenst het door hem (onrechtstreeks) geschonken geld terug te vorderen op grond van de theorie van het verdwijnen van de oorzaak. De schenkingen kaderden immers in het bestendige van de relatie. Omdat de relatie werd beëindigd, dienden ook de schenkingen ongedaan gemaakt te worden. Het hof van beroep volgt de stelling van de man.

De vrouw betwist het arrest en stelt dat het bestaan van een doorslaggevende beweegreden enkel moet worden beoordeeld op het moment van de gestelde rechtshandeling. Een latere verdwijning van deze beweegreden laat de bestaande overeenkomst onverlet. Een schenking is een in principe onherroepelijke rechtshandeling die door het verval van de oorzaak niet kan ongedaan gemaakt worden.

Het Hof van Cassatie overweegt:

“4. Het bestaan van een oorzaak in de zin van de artikelen 1108 en 1131 van het Burgerlijk Wetboek moet in beginsel worden beoordeeld op het ogenblik van de totstandkoming van de rechtshandeling waarvan zij een geldigheidsvereiste is. De latere verdwijning ervan heeft in de regel geen gevolgen voor de geldigheid van de rechtshandeling. Dit geldt ook voor schenkingen onder de levenden. Schenkingen kunnen daarenboven slechts worden herroepen dan in de omstandigheden gevisieerd bij art. 953 van het Burgerlijk Wetboek.

¹ Zie o.m. J.F. ROMAIN, “Clarifications concernant la théorie de la caducité des actes juridiques, en particulier des libéralités testamentaires, par disparition de leur cause-mobile déterminant”, *R.C.J.B.* 2004, 121-123; S. TALLIEU, Actualia inzake het verval van rechtshandelingen ingevolge de verdwijning van de oorzaak - wat zal de toekomst brengen?, *TBBR* 2005, 142-143, nrs. 2 en 7.

² Zie P.-A. FORIERS, “La caducité revisitée. À propos de l’arrêt de cassation du 21 janvier 2000”, *J.T.* 2000, 677-678, nr. 9 en P. VAN OMMESELAGHE, “Actualités du droit des obligations. L’objet et la cause des contrats”, in P.-A. FORIERS (ed.), *Actualité du droit des obligations*, Brussel, Bruylant, 2005, 122-123.

³ O.m. P. DELNOY, *l.c.*, 187; J. NEUTS, “Over het verval van het testament als gevolg van het verdwijnen van de oorzaak”, *RW* 2000-01, 1020; R. BARBAIX, “Verval van de schenking door het verdwijnen van de doorslaggevende beweegreden: het derde bedrijf”, *RW* 2008-09, 1669-1670, nr. 11; R. VAN EESTER, “Het verval van testamenten en schenkingen onder de levenden door het verdwijnen of wegvallen van de oorzaak”, *Not.Fisc.M.* 2008, 52; G. DEKNUDT, “Schenkingen”, in W. PINTENS en J. DU MONGH (eds.), *Patrimonium 2006*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 193, nr. 324; M.-A. MASSCHELEIN, “Het verval van de schenking wegens het verdwijnen van de oorzaak: het einde van een lang verhaal?”, (noot onder Cass. 12 december 2008), *TBBR* 2009, 243, nr. 6.

TREFWOORDEN

OPENBARE VERKOOP

wet 15 mei 2009 – wijziging Ger.W.	
– 1 zitdag	19/2
– art. 1588 Ger.W.	19/1
– eigendomsoverdracht	19/2
– hoger bod	19/3
– instelprijs	19/3
– inwerkingtreding	19/4
– kosten	19/2
– opschortende voorwaarde	
– afwezigheid hoger bod	19/3
– premie	19/4

SCHENKING

verval van oorzaak	
– art. 953 BW	19/7
– art. 1108 BW	19/5
– Cass. 12 december 2008	19/6
– rechtshandeling	19/5

5. *De oorzaak van een schenking onder de levenden ligt niet uitsluitend in het begiftigingsoogmerk van de schenker maar in de doorslaggevende beweegreden die hem ertoe gebracht heeft de gift of de schenking te doen. Het loutere feit dat latere voorvallen niet sporen met de hoofdzakelijke beweegreden die de schenker had aangezet de schenking te doen, tast op zich de geldigheid van de schenking niet aan, onverminderd de mogelijkheid een geldige schenking te herroepen wegens niet-ervullen van een voorwaarde of wegens ondankbaarheid.*"

Het Hof komt hiermee terug op zijn eigen rechtspraak van 16 november 1989 waarbij het verval van de oorzaak onder bepaalde omstandigheden werd toegestaan. Het verval van de schenking wegens het verval van de oorzaak kan thans niet meer worden ingeroepen. De aanwezigheid van een oorzaak van een schenking dient op het ogenblik van de totstandkoming te worden beoordeeld. Een latere verdwijning van deze oorzaak heeft geen rechtsgevolgen. Daarenboven stelt het Hof dat een schenking slechts kan worden herroepen in de omstandigheden opgesomd in artikel 953 BW. Verder stelt het Hof dat een schenking niet kan worden herroepen dan wegens het niet-ervullen van een voorwaarde of wegens ondankbaarheid. De geboorte van een kind wordt daarbij niet vermeld, hoewel nog steeds opgenomen in artikel 953 BW. Deze laatste grond van herroeping werd immers impliciet opgeheven door de opheffing van de artikelen 960-966 BW.¹

■ Na het arrest van 12 december 2008

Nochtans zijn met het arrest niet alle vragen opgelost. Weerhoudt het arrest enkel de toepassing van de theorie van het verval van de oorzaak inzake schenkingen of gaat het enkel om een principe dat nog toepassing kan vinden op een aantal uitzonderingsgevallen? Een aantal auteurs bepleiten dat het verval alsnog mogelijk is voor de gefaseerde schenking.²

Het Hof vat haar redenering aan met het algemeen uitgangspunt dat de oorzaak geen vereiste is die aan het voortbestaan van rechtshandelingen wordt verbonden. Vervolgens wordt deze theorie toegepast op de schenkingen onder levenden. Hoewel uit de bewoordingen en de toon van het arrest zou kunnen worden afgeleid dat het Hof ook de toepassing van de theorie heeft willen uitsluiten voor testamenten, kan hieromtrent geen zekerheid worden geboden.

Een afwachtende houding lijkt gepast en een strikte lezing van het arrest dwingt de uitsluiting van de theorie enkel te kunnen toepassen op de schenkingen onder levenden.

Hannes Casier

Advocaat bij Greenille

Bart Verdickt

Advocaat en assistent Instituut voor Familiaal Vermogensrecht K.U.Leuven

¹ Cass. 7 mei 2007, *Pas.* 2007, 851.

² R. BARBAIX, "Verval van de schenking door het verdwijnen van de doorslaggevende beweegreden: het derde bedrijf", *RW* 2008-09, 1617, nr. 15; M.-A. MASSCHELEIN, "Het verval van de schenking wegens het verdwijnen van de oorzaak: het einde van een lang verhaal?", (noot onder Cass. 12 december 2008), *TBBR* 2009, 244, nr. 9.

De gepubliceerde teksten kunnen ook worden geraadpleegd op www.jura.be.

jura.be

Redactie: W. Neven, advocaat Lydian Lawyers, S. Podevyn, notaris te Merchtem, A. Van Geel, advocaat Tiberghien, V. Vroninks, geassocieerd notaris te Elsene **Vaste medewerkers:** R. Ackermans, W. Defoor, A. Kiekens, E. Spruyt, W. Vermeulen.
ISSN 1377-4387

De nieuwsbrief Nieuwsbrief Notariaat is een uitgave van Kluwer – www.kluwer.be.

Verantwoordelijke uitgever: Hans Suijkerbuijk, Raghen Business Park, Motstraat 30, B-2800 Mechelen.

Kluwer klantenservice: tel. 0800 14 500 (gratis oproep) - +32 15 78 76 00 (vanuit het buitenland), fax 0800 17 529, e-mail: info@kluwer.be.

© 2009 Wolters Kluwer Belgium NV. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever.